

підручник в повному розумінні цього слова можна вважати універсальним, що відображає сучасний рівень медичної науки і відповідає потребам практичної охорони здоров'я.

Однак було б перебільшенням вважати, що ця велика колективна праця вільна від недоліків. У рецензованому підручнику трапляються важкі вислови, деякі упущення, зокрема недостатньо висвітлено певні питання, в тому числі туберкульозу серцево-судинної системи, туберкульозу у психічних хворих, дієтотерапії хворих

на туберкульоз в поєднанні з іншими недугами. Більш конкретного опису потребують питання санаторно-курортного лікування. При перевиданні підручника корисним стане зображення багатьох рисунків у кольорі, а також доповнення книги предметним покажчиком.

Проте це в жодному разі не зменшує цінності цього універсального підручника. Загалом слід відзначити фундаментальність і універсальність праці, у прекрасній формі за стилем і суттю викладений обширний теоретичний і практичний потен-

ціал висококваліфікованого колективу авторів, які заслуговують на присудження Державної премії та щиро вдячність, побажання творчої наснаги на оновлене друге видання.

Професор кафедри пропедевтики внутрішньої медицини та фізіотрії, доктор медичних наук Тернопільського державного медичного університету ім. І.Я. Горбачевського

І.Т. П'ятночка

Рецензія

на навчально-методичний посібник «Еталони практичних навиків з терапії», навчальні посібники «Неотложные состояния в клинике внутренней медицины», «Фармакотерапия заболеваний пищеварительной системы в практике терапевта», «Фармакотерапия заболеваний сердечно-сосудистой системы в практике терапевта», «Диагностика, лечение, иммунопрофилактика гриппа и других острых респираторных вирусных инфекций», збірники питань та тестових завдань для атестації лікарів зі спеціальності «Терапія» в 2 частинах (для слухачів передатестаційних циклів) та методичний посібник «Сучасні стратегічні підходи до корекції сумарного кардіоваскулярного ризику у пацієнтів з есенціальною артеріальною гіпертензією та супутнім цукровим діабетом 2 типу»

Цикл посібників, розроблений під керівництвом завідувача кафедри терапії Національної медичної академії післядипломної освіти ім. П.Л. Шупика доктора медичних наук, професора, заслуженого лікаря України Швець Наталії Іванівни, присвячений новим технологіям підвищення кваліфікації лікарів та інтернів з терапії.

Вищезазначені посібники є новими інформативними виданнями, у яких поєднано ідеї класичної терапії з сучасними діагностичними та лікувальними технологіями. Викладено сучасні відомості щодо етіології, патогенезу, клініки, діагностики та лікування захворювань внутрішніх органів, вивчення яких передбачене навчальними планами та програмами, затвердженими МОЗ України.

У навчально-методичному посібнику «Еталони практичних навиків з терапії» представлено великий обсяг практичних навиків, якими має оволодіти лікар-терапевт в інтернатурі, а також застосовувати їх у подальшій практичній діяльності. Практичні навики відіграють найважливішу роль у процесі правильної діагностики захворювань внутрішніх органів та їх лікування. Наведені методи опитування і фізикального обстеження хворих, найбільш поширені у клінічній практиці сучасні лабораторні (оцінка аналізів крові та сечі, біохімічного аналізу крові, коагулограми, визначення групи крові, тестів для виявлення цукрового діабету, дихальних тестів тощо), інструментальні (електрокардіографічні, ультразвукові, ендоскопічні, рентгенологічні, оцінка стану коронарного кровообігу за допомогою проб із дозованим фізичним навантаженням, функціонального стану серцево-судинної системи за допомогою фармакологічних проб, добового моніторингу артеріального тиску, функції зовнішнього дихання, езофагогастроуденофіброскопії та ін.) методи дослідження функціонального стану внутрішніх органів і систем. Докладно викладена техніка кожного методу, показання і протипоказання до його застосування та інтерпретація

отриманих результатів. Заслуговують на увагу і детально викладені практичні навики в процесі надання невідкладної медичної допомоги хворому: непрямий масаж серця, трахеотомія, штучна вентиляція легень, тимчасова зупинка кровотечі та ін. Висвітлено норми лабораторних показників, основні симптоми та синдроми у клініці внутрішніх хвороб і перелік препаратів, які найчастіше застосовуються у практиці лікаря-терапевта. Для покращання засвоєння матеріалу після кожного практичного навика наводяться контрольні питання та задачі з відповідями на них.

Важливе значення у роботі лікарів-терапевтів має удосконалення знань щодо діагностики та лікування невідкладних станів. Невідкладні стани вимагають негайного надання медичної допомоги, і від своєчасного надання цієї допомоги, а також від її якості залежать здоров'я і життя людини. Післядипломне навчання має бути засноване на більш глибокому засвоєнні практичних знань з основ невідкладної та інтенсивної терапії. У навчальному посібнику «Неотложные состояния в клинике внутренней медицины» на сучасному рівні описані невідкладні стани при захворюваннях внутрішніх органів: серцево-судинних, легневих, травної системи, нирок, ендокринної патології, а також при впливі зовнішніх причин (травмах, опіках, утопленні, харчових токсикоінфекціях, гострих отруєннях і т.д.). Перелік невідкладних станів відповідає уніфікованим програмам для лікарів-інтернів та слухачів передатестаційних циклів з терапії, затвердженим Міністерством охорони здоров'я України. Наведені критерії діагностики, які базуються на симптомно-синдромних принципах, з використанням даних основних клініко-лабораторних, біохімічних, інструментальних методів дослідження, а також засобів сучасної оцінки функціонального стану внутрішніх органів і систем. Описано схеми і алгоритми надання ургентної допомоги, показання та протипоказання до призначення фармакологічних препаратів і застереження при їх застосуванні.

Проблема індивідуалізації лікування захворювань травної системи з урахуванням існуючих світових стандартів набуває особливої актуальності у наш час. Для якісної оптимізації їх діагностики та лікування створено навчальний посібник «Фармакотерапия заболеваний пищеварительной системы в практике терапевта». Використана сучасна медична термінологія, матеріали останніх Міжнародних гастроентерологічних конгресів, об'єднаних Європейських гастроентерологічних тижнів, Європейських гепатологічних форумів, Українських конгресів, а також власний досвід авторів. Наведено основні синдроми при захворюваннях травної системи, класифікації, діагностичні критерії, сучасні протоколи лікування захворювань стравоходу, пептичної виразки, панкреатиту, гепатитів, цирозів, захворювань кишечника та ін. Особлива увага приділяється ураженням травної системи нестероїдними протизапальними препаратами, невідкладним станам (шлунково-кишкова кровотеча, печінкова коліка, печінкова кома тощо) та алгоритмам ургентної допомоги. Описані гелмінтози, які займають значне місце у патології людини. За величиною шкоди, яку вониносять здоров'ю пацієнтів, їх відносять до чотирьох провідних причин серед хвороб і травм. Представлені клініка, діагностика та принципи лікування гелмінтозів, лямбліозу. У додатках висвітлено сучасні діагностичні методи з використанням новітньої апаратури: дихальні тести, діагностика гелікобактерної інфекції та ін. Описана клінічна фармакологія основних препаратів, які застосовуються у практиці лікаря-терапевта для лікування пацієнтів із захворюваннями травної системи, гелмінтозів. Звертається особлива увага на лікарські засоби, які слід виключити або застосовувати з обережністю при захворюваннях печінки, ниркової недостатності, у період вагітності.

Захворювання серцево-судинної системи наявні у щоденній практиці терапевта. Проблема індивідуалізації лікування цих захворювань і раціонального вибору схеми те-

рапії з урахуванням існуючих світових стандартів набуває особливої актуальності. Останніми роками у всьому світі проведена велика кількість клініко-фармакологічних досліджень серцево-судинних засобів, у тому числі багатоцентричних контрольованих порівняльних тривалих досліджень з використанням сучасних методів клінічної фармакології і способів обробки отриманих даних. Розвиток «доказової кардіології» зумовив принциповий перегляд існуючих до того підходів щодо застосування основних кардіологічних засобів. Навчальний посібник «Фармакотерапія захворювань серцево-судинної системи в практиці терапевта» написано з урахуванням вищезазначеного. Представлені сучасні класифікації, діагностичні критерії ішемічної хвороби серця, гострого коронарного синдрому, есенціальної артеріальної гіпертензії, серцевої недостатності, порушень ритму та провідності, кардіоміопатій, метаболічного синдрому та інших серцево-судинних захворювань з урахуванням вітчизняних та європейських протоколів, матеріалів міжнародних та українських кардіологічних конгресів, науково-практичних конференцій. Звертається увага на такі актуальні питання, як поєднання серцево-судинних захворювань із цукровим діабетом, особливості лікування ухворих похилого віку, алгоритми невідкладної допомоги при гіпертензивних кризах, набряку легень, аритміях тощо. Описані основні серцево-судинні лікарські препарати. Особлива увага приділяється тим засобам, які часто застосовує у своїй практиці лікар-терапевт. Великий об'єм інформації викладено на 1000 сторінках посібника. Принципи фармакотерапії, викладені у посібниках «Фармакотерапія захворювань шлунково-кишкової системи в практиці терапевта» та «Фармакотерапія захворювань серцево-судинної системи в практиці терапевта», безсумнівно, допоможуть практичним лікарям у оптимальному виборі лікарського засобу або комбінації препаратів для реалізації індивідуальної схеми лікування та медикаментозної профілактики не лише з урахуванням доведеної ефективності, але й безпеки та взаємодії препаратів. Великий обсяг матеріалу систематизовано у схемах і таблицях, ілюстровано рисунками, що полегшує його засвоєння. Використана сучасна медична термінологія.

Видано збірники питань і тестових завдань у 2 частинах для слухачів передатестаційних циклів вищої, першої, другої категорій та лікарів-інтернів зі спеціальності «Терапія». Тестові завдання включають питання щодо анатомії, фізіології, патанатомії, патофізіології, патогенезу, клініки, методів діагностики, диференційної діагностики та лікування захворювань внутрішніх органів (серцево-судинних, ревматичних, органів дихання, травлення, нирок, системи крові та органів кровотворення, ендокринних та порушення обміну речовин). Особливий акцент зроблено на невідкладні стани у терапевтичній клініці. Значна увага приділена професійним захворюванням, діагностичні та лікувальні пухлики внутрішніх органів, туберкульозу, деяких інфекційних хвороб, у тому числі СНІДу. Детально висвітлені питання клінічної

фармакології та фармакотерапії, алергічних захворювань, клінічної імунології та імунотерапії. Збірники включають ситуаційні задачі, які є важливим тренуючим елементом для покращання розвитку клінічного мислення лікаря. Усі питання і завдання складені змістовно, коректно.

Основні питання, висвітлені в атестаційній системі, відповідають структурі та змісту навчальних планів і програм для передатестаційних циклів, циклів стажування, спеціалізації та інтернатури з терапії. Усі тестові завдання складені державною мовою з використанням сучасних даних доказової медицини. Список використаних джерел літератури, на які посилаються автори, представлений у достатньому обсязі і включає джерела, видані за останні 5 років.

Навчальний посібник «Діагностика, лечение, иммунопрофилактика гриппа и других острых респираторных вирусных инфекций» присвячений актуальній проблемі сучасної клінічної медицини — діагностиці, лікуванню та імунізації грипу та інших гострих респіраторних вірусних інфекцій (ГРВІ), оскільки поширеність цих патологічних станів на сьогодні у світі сягає масштабів епідемії. Посібник вийшов з друку у 2009 р. під час епідемії «свинячого» грипу, і був написаний для практичних лікарів-терапевтів. Розглянуто діагностичні алгоритми та диференційну діагностику найчастіших ГРВІ: аденовірусної, респіраторно-синцитіальної, риновірусної та парагрипу.

Висвітлено питання вакцинації як найбільш ефективного методу профілактики грипу на сьогодні, сучасні дані про такий і свинячий грип: клінічні симптоми, особливості обстеження і лікування, а також заходи профілактики.

Оскільки підходи до терапії грипу та ГРВІ й досі недостатньо визначені і лікування часто призначається без урахування нових патогенетичних механізмів розвитку цих патологічних станів, факторів ризику, наявності супутньої патології, то лікування виявляється не завжди ефективним, має багато побічних проявів. У посібнику на високому науково-практичному рівні висвітлено відомості про антивірусні лікарські засоби, їх властивості, механізми дії, особливості й алгоритми застосування, побічні дії. Розглянуто підходи до неспецифічної профілактики грипу та ГРВІ.

Методичний посібник «Сучасні стратегічні підходи до корекції сумарного кардіоваскулярного ризику у пацієнтів з есенціальною артеріальною гіпертензією та супутнім цукровим діабетом 2 типу» присвячений актуальній проблемі сучасної клінічної медицини — зниженню серцево-судинного ризику у хворих на есенціальну артеріальну гіпертензію з супутнім цукровим діабетом 2-го типу. Поширеність цих патологічних станів на сьогодні у світі сягає масштабів епідемії, а їх поєднання призводить до раннього ураження органів-мішеней, підвищує частоту та прискорює прогресування тяжких макро- і мікрорасоваскулярних ускладнень з високим рівнем інвалідизації та летальності в осіб працездатного віку. Однак підходи до терапії есенціальної артеріальної гіпер-

тензії у поєднанні з іншими серцево-судинними захворюваннями та цукровим діабетом й досі недостатньо визначені — лікування призначається без урахування нових патогенетичних механізмів поєданого розвитку цих патологічних станів, додаткових факторів ризику, маркерів доклінічного прояву ураження органів-мішеней, наявності супутньої патології і, як наслідок, всебічної оцінки сумарного кардіоваскулярного ризику. Тому лікування виявляється не завжди ефективним, має багато побічних проявів і часто навіть негативно впливає на обмінні процеси.

У методичному посібнику на високому науково-практичному рівні висвітлено актуальні питання оцінки сумарного кардіоваскулярного ризику і вибору патогенетично спрямованого диференційованого лікування пацієнтів із есенціальною артеріальною гіпертензією та супутнім цукровим діабетом 2-го типу. Розглянуто сучасні стратегічні підходи до модуляції окремих факторів ризику та до зниження кардіоваскулярного ризику в цілому у цих осіб. Наведено сучасні лікувально-діагностичні алгоритми для хворих на есенціальну артеріальну гіпертензію та супутній цукровий діабет 2-го типу.

Автори переконливо доводять, що терапію цих пацієнтів необхідно проводити з урахуванням всіх чинників серцево-судинного ризику, комплексно. Поряд із призначенням гіпоглікемічних засобів необхідно застосовувати антигіпертензивні препарати переважно вазодилативної та органопротекторної дії у поєднанні з гіполіпідемічними засобами та препаратами метаболічної дії. Проаналізовано основні класи антигіпертензивних, гіполіпідемічних, гіпоглікемічних та антиагрегантних препаратів і розглянуто можливість їх поєданого застосування у пацієнтів з есенціальною артеріальною гіпертензією у поєднанні з цукровим діабетом 2-го типу.

Усі посібники рекомендовані Міністерством охорони здоров'я України для лікарів-терапевтів: інтернів, слухачів передатестаційних циклів та циклів тематичного удосконалення, клінічних ординаторів, сімейних лікарів.

Загалом підготовлено хороших і необхідних навчальних посібників, які, безумовно, допоможуть практичним лікарям та лікарям-інтернам розібратися зі всіма суперечливими і до кінця нез'ясованими питаннями для того, щоб стати прекрасними спеціалістами.

Директор ДУ «Інститут терапії ім. Л.Т. Малої НАМН України», завідувач кафедри внутрішньої медицини № 1 та клінічної фармакології Харківського національного медичного університету, заслужений діяч науки і техніки України, доктор медичних наук, професор

О.Я. Бабак

Заступник директора з наукової роботи ДУ «Інститут терапії ім. Л.Т. Малої НАМН України», професор кафедри внутрішньої медицини № 1 та клінічної фармакології Харківського національного медичного університету, доктор медичних наук, професор

Г.Д. Фадеєнко